

ПРОБЛЕМА РОЗРОБЛЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Дорофєєва Т. І.

ВСТУП

Рада Європи затвердила низку документів, що сформували міжнародно-правове підґрунтя співробітництва у сфері фізичної культури і спорту. Затверджено акти, які вносять фізкультурно-спортивні правовідносини: Європейську хартію «Спорт для всіх» 1976 р., Антидопінгову конвенцію 1989 р., Додатковий протокол до Конвенції від 2002 р., Європейську спортивну хартію від 1992 р. Також у 1992 р. ухвалено Кодекс спортивної етики «Справедлива гра – шлях до перемоги», Європейську конвенцію про насильство та неналежну поведінку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів від 19 серпня 1985 р., Конвенцію Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18 вересня 2014 р.¹

Щодо професійних стандартів, які застосовуються в країнах ЄС, їх можна умовно поділити на три групи. Перша група професійних стандартів задумана як система класифікації, що забезпечує категорії для здійснення статистичного моніторингу ринку праці. Друга – набуває форми тестів для вимірювання професійної продуктивності як на практиці, так і в змісті освіти. Третя група стандартів описує професію, до якої конкретна кваліфікація повинна привести².

В Україні процес підвищення якості послуг започатковано Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програм запровадження системи управління якістю в органах місцевої влади». Зазначено, що система управління якістю створена відповідно до міжнародних стандартів ISO серії 9000 і спрямована на забезпечення високої якості продукції, робіт та послуг³.

¹ Палюх А.Я. Роль і значення Ради Європи в забезпеченні розвитку фізичної культури та спорту. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 121–122.

² Пуховська Л. Розвиток кваліфікацій і професійних стандартів у країнах Європейського Союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. № 4 (22). С. 64.

³ Про затвердження Програми запровадження системи управління якістю в органах виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2006 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2006-п#Text>

Згідно з чинним Законом України «Про фізичну культуру і спорт», найбільш узагальненими показниками стану розвитку сфери фізичної культури і спорту є дані про рівень фізичного здоров'я різних груп населення; залучення громадян до занять масовим спортом; залучення інвалідів до занять фізкультурно-спортивною реабілітацією; залучення дітей та молоді, у тому числі дітей та молоді з інвалідністю, до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах; досягнення спортсменів України на змаганнях відповідних рівнів; забезпечення кадрами сфери фізичної культури і спорту; фінансове та матеріально-технічне забезпечення сфери фізичної культури і спорту; створення умов для доступу інвалідів до спортивних споруд⁴.

1. Виникнення і поширення стандартів у практиці фізичної культури і спорту

Стандарт у широкому розумінні слова – взірць, еталон, модель для порівняння з іншими подібними об'єктами⁵ або типовий зразок, якому повинні відповідати речі, предмети, явища за розмірами, формою, якістю⁶. Стандарти можуть бути розроблені як на матеріальні предмети (продукцію, взірці речовин), так і на правила, вимоги в різних галузях⁷.

У деяких словниках⁸ поняття «стандарт» ототожнюється з поняттям «норма», що, на думку Г.С. Лопушняка⁹, є неприпустимим, оскільки стандарт – це те, до чого потрібно прагнути, а норма – те, що треба виконувати. В інших словниках¹⁰ «норма» визначається як припис, взірць поведінки або дії, міри заключення про що-небудь та міри оцінки. Норма виражає те, що існує або повинно існувати в усіх випадках, на протигагу закону, де йдеться тільки про те, що існує та відбувається, та правилу, яке може бути виконане або ні. Від слова «норма» походить термін «норматив», який трактується як економічний, технічний або інший тимчасовий показник норми,

⁴ Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3808-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>

⁵ Большой энциклопедический словарь ; гл. ред. А.М. Прохоров. Москва : Норинт, 2001. С. 1144.

⁶ Большой толковый словарь русского языка ; гл. ред. С.А. Кузнецов. Москва : Норинт, 2000. С. 1259.

⁷ Большой энциклопедический словарь ; гл. ред. А.М. Прохоров. Москва : Норинт, 2001. С. 1144.

⁸ Великий тлумачний словник сучасної української мови ; укл., голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ – Ірпінь; Перун, 2001. С. 433.

⁹ Лопушняк Г.С. Державні соціальні стандарти, гарантії та нормативи: сутнісно-проблемні аспекти : зб. Наук. праць Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Київ, 2014. С. 493.

¹⁰ Філософський енциклопедичний словник ; голов. редкол. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. С. 306.

відповідно до якого виконується певна робота, встановлюється що-небудь¹¹.

Тема зарубіжного досвіду уведення стандартів із надання спортивних послуг в інтересах забезпечення їх високої якості і безпечності відвідувачів отримала висвітлення в науковій літературі^{12,13,14,15,16}. Розкрито також міжнародно-правовий досвід регулювання відносин у сфері професійного спорту як застосування особливого виду стандартів^{17,18}.

Завдяки ентузіастам здорового способу життя в США з'явилося нове визначення фітнес-клубу – the third place (третє місце). Тобто заняття в залах стають обов'язковим складником у ланцюжку «дім – робота – фітнес-клуб».

Однак і в держави, і в громадськості США у період поширення цього виду послуг викликала занепокоєння та обставина, що в країні не існувало єдиних правил і стандартів. Зростала кількість скарг, статистика показувала збільшення травматизму, пов'язаного зі спортивними тренажерами.

До 1987 р. будь-які стандарти були відсутні, водночас у 1980-х рр. індустрія набирала обертів. Популярність фітнесу дає поштовх до появи нових домашніх тренажерів. Крім того, великі прибутки залучали до сфери фітнесу все більше і більше виробників. Між тим, у 1987 р. з'являються перші травми, отримані під час тренувань на деяких видах тренажерів. Зважаючи на це, Комісія з проблем безпеки споживчих товарів (далі – CPSC) звертається до Американського товариства з тестування та матеріалів (далі – ASTM). Комітет F08

¹¹ Философский энциклопедический словарь ; ред.-сост. : Е.Ф. Губский, Г.В. Кораблёва, В.А. Лутченко. Москва : ИНФРА-М, 1999. С. 393.

¹² Зарубежный опыт в сфере сертификации спортивно-оздоровительных услуг. URL : <http://sportfiction.ru/books/standartizatsiya-i-sertifikatsiya-v-fizicheskoy-kulture-i-sporte/?bookpart=190343>

¹³ Леднев В.А. Менеджмент в индустрии спорта. Москва : Синергия 2012. 200 с.

¹⁴ Соціальні стандарти. Державні соціальні стандарти. URL : <https://www.msp.gov.ua/content/socialni-standarti.html?PrintVersion>

¹⁵ Фетисов В.А., Орлов А.В., Макарова Е.А. Государственное управление в спорте : учеб. пособие. Москва : ГОУ ВПО «РЭА имени Г.В. Плеханова», 2010. 108 с.

¹⁶ Хойя Р., Смит А., Николсон М., Стюарт Б., Вестербик Г. Спортивный менеджмент: принципы и применение. Москва : РМОУ, 2013. 352 с.

¹⁷ Наставный И. Международно-правовой опыт регулирования отношений в сфере профессионального спорта. Национальный юридический журнал: теория и практика. 2018, август. С. 91-94. URL : http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/4/part_1/20.pdf

¹⁸ Романенко Л.В. Організаційно-правові засади управління фізичною культурою та спортом в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 227 с.

формує підкомітет F08.30, який у 1989 р. розробляє і затверджує стандарт F1250.

У 1990 р. ACSM випускає перше видання стандартів для спортивних клубів. На підставі стандартів DIN (Німеччина) Європейським комітетом зі стандартів розробляються єдині стандарти у сфері фітнесу EN 957.

Із часом Американський Коледж Спортивної Медицини (ACSM) підготував перший набір стандартів на тренажери. Спочатку ці стандарти приживалися повільно, адже промисловість ще не була готова до таких жорстких вимог. У 1997 р. ACSM випустив друге видання стандартів, яке врахувало недоліки, виявлені в першому виданні. До процесу розроблення стандартів були залучені лідери індустрії, включаючи членів правління найбільшої міжнародної асоціації фітнес-клубів IHRSA. Тоді як друге видання представило більш прийнятний набір стандартів для промисловості і керівних органів, це все ще не мало того впливу, на яке сподівалися в той час фахівці і громадськість. У 1996 р. Європейський комітет зі стандартів ратифікує EN 957-1, -2, -4, і -5 щодо основних вимог, силового обладнання, лавок і велотренажерів.

У 2004 р. тиск (як із боку держави, так і з боку суспільства) спричинив установлення ще більш високих стандартів. Це стосувалося лікарського контролю, рівня підготовки тренерів та інструкторів, а також обладнання клубів засобами надання першої допомоги під час зупинки серця. Ці вимоги були пов'язані зі щораз вищим потоком відвідувачів фітнес-клубів і, відповідно, ризиком їх здоров'ю.

У січні 2006 р. підготовлено проект стандартів, частина з яких становила просто більш детальний опис наявних. Винятки становили два стандарти, пов'язані з наявністю дефібриляторів (приборів для запуску серця в разі його раптової зупинки) і обов'язковим медичним оглядом відвідувачів¹⁹.

Сучасний світовий спорт висуває високі вимоги до споруд, призначених для проведення змагань і навчально-тренувальних занять. Саме тому спортивні споруди для змагань найбільше концентрують досягнення науково-технічного прогресу різних галузей: архітектури, будівництва, цифрових технологій, телекомунікації та засобів зв'язку, хімічної промисловості, спортивної індустрії, менеджменту і багатьох інших.

¹⁹ Зарубежний опыт в сфере сертификации спортивно-оздоровительных услуг.
URL: <http://sportfiction.ru/books/standartizatsiya-i-sertifikatsiya-v-fizicheskoy-kulture-i-sporte/?bookpart=190343>.

З'явилися міжнародні компанії та спілки архітекторів, які спеціалізуються на спортивній архітектурі і в різних видах спортивних споруд, наприклад, Британський Королівський Союз архітекторів або компанія НОК Sport + Venue + Event, яка була розробником Олімпійського Стадіону Telstra Stadium в Сідней, побудованого в 1999 р. і розрахованого на 110 тис. місць для глядачів.

Найважливішою проблемою арен для великого спорту є їх місткість як запорука більшого доходу. Але багато споруд, особливо призначених під міжнародні змагання вищого рівня (Олімпійські ігри або чемпіонати світу), щоб уникнути зайвих витрат на обслуговування, доводиться перебудовувати під меншу кількість відвідувачів у подальшому. Тому ці споруди найбільш цінні, якщо в них заздалегідь передбачено такі зміни.

У згаданому вище Telstra Stadium – головному стадіоні Олімпіади 2000 р. в Сідней – використовувалися дві бокові трибуни на 30 тис. осіб, які були демонтовані після Олімпіади, і з 110-тисячного стадіон перетворився на 80-тисячний (однак він усе одно залишився головною спортивною спорудою Австралії). На Пекінському національному стадіоні, спорудження якого завершено в 2006 р., у 2008 р. проводились Олімпійські ігри. Він теж був розрахований на подальше зменшення глядацьких місць зі 100 до 80 тис. У палаці PALASPORT в Турині є можливість трансформації проведення міжнародних змагань із боксу та єдиноборств, легкої атлетики, спортивних ігор, а також для проведення концертів та конференцій.

Комісія з футбольного ліцензування Великобританії розробила пакет відповідних документів для футбольних клубів і стадіонів. Ця ж Комісія має повноваження щодо заборони проведення футбольних матчів за умов недотримання футбольними організаціями встановлених вимог. Є і так звані «Правила будівництва» та інші керівництва і правила, випущені спортивними асоціаціями та адміністративними органами управління.

В Італії відповідний документ розроблено CONI – Національним олімпійським комітетом. У ньому наводяться нормативи з розташування глядацьких місць, освітлення, температурного режиму, звукового впливу й інших характеристик різних типів споруд (як відкритих, так і закритих).

У Німеччині детальні вимоги до спортивних об'єктів і використовуюваному на них обладнанню викладено в інструкціях DIN.

Розробленням аналогічних документів займаються і міжнародні спортивні федерації. Так, Міжнародна федерація баскетболу у 2003 р. видала FIBA Safety Standarts in Halls – детальні вимоги до баскетбольних арен як для навчально-тренувального процесу, так і для

проведення змагань найвищого рівня. Стандарти футбольних стадіонів представлено керівництвом FIFA і UEFA. Стандарти Європейської асоціації плавальних басейнів EUSA детально висвітлюють вимоги до якості води, систем її циркуляції і фільтрації.

Серйозна увага приділяється і питанням стандартизації використовуваного на аренах обладнання. Так, Європейський комітет зі стандартизації (далі – CEN) видав стандарти для глядацьких споруд. Вони поширюються і на спортивні споруди. У 2004 р. CEN видав загальний європейський стандарт глядацької зони для глядацьких споруд – EM 13200-1. Розробляються стандарти (13200-2, -3, -4, -5, -6 відповідно) для службових приміщень, розділових елементів, сидінь, розсувних і розбірних трибун.

Натепер Спілка європейських футбольних асоціацій (далі – УЄФА) впровадила нову систему ліцензування клубів. Усі 52 національні асоціації, що входять до складу Європейського футбольного союзу, повинні привести їх інфраструктуру у відповідність до вимог УЄФА²⁰.

У 2018 р. представниками шести європейських країн за підтримки Європейської асоціації фізичного виховання (далі – EFQPE) визначено європейські межі якісного фізичного виховання, які декларують стандарт-орієнтований підхід до фізичного виховання учнів і студентів, тобто запропоновано критерії їх відповідності визначеним компетентностям у русі, соціальній взаємодії, фізичній активності за результатами опанування ними предмета «Фізичне виховання».

Отже, EFQPE визначено такі стандарти фізично освіченої особи.

Стандарт 1. Фізично освічена особа володіє знаннями, навичками, компетентністю та ставленням, необхідними для демонстрації компетентності в різноманітних рухових навичках та моделях рухів, розумінні важливості щодо компетентності руху та її внеску в ефективне та радісне залучення до різних фізичних проявів активності протягом усього життя.

Стандарт 2. Фізично освічена особа володіє знаннями, навичками, компетентністю та ставленням, необхідними для розуміння важливості регулярних фізичних навантажень, досягнення та підтримання фізичного зміцнення здоров'я через активність і фітнес протягом усього життя.

Стандарт 3. Фізично освічена особа володіє знаннями, навичками, компетентністю та ставленням, необхідними для розуміння важливості приймання їжі, особистої гігієни та контролю стресу для підвищення

²⁰ Стандарти для спортивних споруджень (на примере стадионів).
URL : <http://sportfiction.ru/books/standartizatsiya-i-sertifikatsiya-v-fizicheskoy-kulture-i-sporte/?bookpart=190324>

ефективності оздоровчої фізичної активності (НЕРА) та її внеску в добробут.

Стандарт 4. Фізично освічена особа володіє знаннями, навичками, компетентністю та ставленням, необхідними для розуміння важливості реалістичної самооцінки та прояву відповідальної особистої та соціальної поведінки, яка поважає себе та інших, аби позитивно взаємодіяти та ефективно співпрацювати.

Стандарт 5. Фізично освічена особа володіє знаннями, навичками, компетентністю та ставленням, необхідними для розуміння важливості систематизації, планування, виконання та оцінки стратегій, застосування знань із концепцій, принципів, стратегій і тактики, що пов'язані з рухом, працездатністю та управлінням здоровим життям²¹.

2. Практика застосування стандартів послуг із фізичної культури

Основною метою розроблення Єдиних вимог (стандарту) до якості надання фізкультурно-спортивних послуг (далі – Стандарт) є суттєве підвищення рівня обслуговування та забезпечення потреби населення у відповідних послугах, що дозволить забезпечити задоволеність відвідувачів спортивних організацій та споруд. Мета такого Стандарту – гарантувати відвідувачеві, незалежно від того, з ким саме він спілкується, отримання обслуговування найвищої якості²². Крім того, стандарт є основним інструментом адаптації нових співробітників у колективі на всіх рівнях спортивних організацій.

Державний класифікатор соціальних стандартів і нормативів було затверджено 17.06.2002 р.²³. У вступній частині наказу про його введення зазначено, що класифікатор розроблено для забезпечення визначених Конституцією України соціальних прав та державних соціальних гарантій достатнього життєвого рівня для кожного громадянина, законодавчого встановлення найважливіших державних соціальних стандартів і нормативів, диференційованого за соціально-демографічними ознаками підходу до визначення нормативів, наукового обґрунтування норм споживання, гласності та громадського контролю під час їх визначення та застосування. Зазначено, що

²¹ Vass Z, Boronyai Z, Csanyi T. European Framework of Quality Physical Education. European Physical Education Association, 2018. С. 8.

²² Єдині вимоги (стандарт) до якості обслуговування відвідувачів центрів надання адміністративних послуг. Київ : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. С. 1.

²³ Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України № 293 від 17.06.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0293203-02#Text>

об'єктами класифікації є державні соціальні стандарти, у тому числі у сфері обслуговування закладами фізичної культури і спорту.

Указано, що держава гарантує всім громадянам країни право на фізичне виховання і фізичний розвиток, на що спрямовані державні соціальні норми і нормативи в цій сфері.

Основними пріоритетами у сфері обслуговування закладами фізичної культури і спорту є:

- створення сприятливих умов і достатньої забезпеченості населення закладами та послугами фізичної культури і спорту;

- забезпечення доступності послуг, які надаються населенню організаціями фізкультурно-спортивного спрямування (закладами фізичної культури і спорту) незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, дитячо-юнацькими спортивними школами;

- забезпечення діапазону безоплатних послуг у сфері фізичної культури і спорту для задоволення індивідуальних потреб кожної людини.

Державні соціальні норми і нормативи у сфері обслуговування закладами фізичної культури і спорту, як мінімальні показники необхідного матеріально-технічного, фінансового, кадрового та іншого необхідного забезпечення, визначаються державою для задоволення прав громадян України в безоплатних та платних фізкультурно-оздоровчих послугах, послугах щодо занять спортом незалежно від походження, соціального і майнового стану, статі, освіти, роду і характеру занять, місця проживання та інших можливих обставин, а також дітям різних вікових груп та різних здібностей, у тому числі дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, дітям із багатодітних та малозабезпечених сімей, дітям-інвалідам.

Зазначається, що під час визначення рівня соціальних норм і нормативів у коштах за основу береться певний рівень, але не нижче прожиткового мінімуму. Державні соціальні норми і нормативи у сфері обслуговування закладами фізичної культури і спорту повинні систематично переглядатись залежно від покращення соціально-економічного розвитку держави. Їх числові значення і розміри визначаються центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту з урахуванням відомчих особливостей їх застосування.

На основі державних соціальних норм і нормативів у сфері обслуговування закладами фізичної культури і спорту проводяться розрахунки витрат коштів під час формування бюджету галузі і місцевих бюджетів, а також щорічний моніторинг рівня галузевих

стандартів у коштах, на базі яких визначаються рівні гарантій держави у сфері фізичної культури і спорту.

Поступово розробляються та впроваджуються професійні стандарти посадових осіб у сфері фізичної культури і спорту, які вже суттєво покращені щодо відомих кваліфікаційних характеристик, затверджених Міністерством праці та соціальної політики^{24,25,26}. Одночасно втратив чинність наказ Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту «Про затвердження «Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, Випуск 85 «Спортивна діяльність» від 17.10.2002 р. № 2264.

Так, розроблено «Професійний стандарт «Персональний фітнес-тренер»²⁷. У цьому стандарті зазначено, що для встановлення контролю якості у сфері надання фітнес-послуг, а також переймаючи зарубіжний досвід, підтримуючи процес європейської інтеграції, Національним університетом фізичного виховання і спорту України спільно з аналітично-консалтинговою установою FitnessConnectUa було ініційовано розроблення та впровадження професійного стандарту для персонального тренера у сфері оздоровчого фітнесу. Необхідність розроблення в Україні професійного стандарту «Персональний фітнес-тренер» зумовлена відсутністю єдиного стандартизованого підходу щодо визначення переліку трудових функцій, загальних та спеціальних компетенцій, необхідного обсягу знань, умінь та навичок.

Професійний стандарт «Персональний фітнес-тренер» є основним документом, у якому вказано трудові функції, необхідний рівень знань, умінь та навичок, вимоги до професійних компетентностей фахівця. Імплементация положень розробленого стандарту дасть можливість формування єдиних стандартів та критеріїв оцінювання компетентностей персонального фітнес-тренера. Професійний стандарт розроблено для встановлення контролю якості у сфері надання фітнес-

²⁴ Про внесення Змін до Довідника кваліфікаційних характеристик працівників, Випуск 85 «Спортивна діяльність»: Наказ Міністерства молоді та спорту України від 17.01.2019, № 238. URL: <https://bud.in.ua/zakon/29-mmsu/186-17-01-2019-n-238-pro-venesennya-zmin-do-dovidnika-kvalifikatsijnikh-kharakteristik-profesij-pratsivnikiv-vipusk-85-sportivna-diyalnist>

²⁵ Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності». Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р., № 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04#Text>

²⁶ Про затвердження норм витрат на проведення спортивних заходів державного та міжнародного рівня: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2013 р., № 689. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/689-2013-p#Text>

²⁷ Професійний стандарт «Персональний фітнес-тренер». URL: <https://uastandart.fitness/profesiinyi-standart-personalny-fitness-trener>

послуг, що сприятиме залученню населення до оздоровчої рухової активності²⁷.

Між тим, як зазначають Н.А. Орленко, В.Ф. Панченко, В.В. Коротя, відсутність унормованого в правовому полі підходу до організації і проведення фізичного виховання та спортивно-масової роботи зі студентською молоддю, неврахування сучасного матеріально-технічного стану власної спортивної бази закладів вищої освіти (далі – ЗВО) на тлі відсутності сталої мотивації підлітків до занять спортом створило передумови для надання цій категорії населення фізкультурно-спортивних послуг низької якості.

При цьому нормативно-правими документами не передбачено чіткі та науково обґрунтовані показники якості надання фізкультурно-спортивних послуг, що може призвести до різкого зниження рівня організації фізкультурно-оздоровчої роботи як у ЗВО, так і у виробничих колективах, за місцем проживання, внаслідок чого відбуватиметься скорочення мережі закладів, що надають послуги на безоплатній основі, та незворотні процеси руйнування ефективних форм організації фізкультурно-оздоровчої роботи і поступова ліквідація національної системи фізичного виховання²⁸.

Не дивлячись на позитивну міжнародну практику розроблення і використання стандартів для покращення управління організаціями, у тому числі фізичної культури і спорту, а також на рішення державної влади України, в «Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року», хоча й вказане на залучення інститутів громадянського суспільства, у тому числі молодіжних та дитячих громадських організацій, до проведення заходів з підвищення оздоровчої рухової активності населення, однак не передбачені конкретні заходи з підготовки стандартів управління якістю фізкультурно-спортивних послуг, існують лише окремі посилення на відповідні міжнародні стандарти²⁹.

Так, у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» з останніми змінами у тезаурусі вживаних понять також відсутній термін «стандарт» щодо управління якістю надання фізкультурно-спортивних послуг державними і громадськими організаціями фізкультурно-

²⁸ Орленко Н.А., Панченко В.Ф., Коротя В.В. Державний соціальний стандарт у сфері обслуговування закладами фізичної культури і спорту як підґрунтя надання якісних фізкультурно-спортивних послуг в системі вищої освіти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія.* 2017. № 10. С. 109.

²⁹ Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р., № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-p#Text>

спортивної спрямованості³⁰. Але у ст. 14 «Державні соціальні нормативи у сфері обслуговування закладами фізичної культури та спорту» Закону України «Про державні соціальні стандарти» є посилання на потребу відповідних стандартів³¹.

Це ж стосується й Указу Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»³². А також Указу Президента України «Питання розвитку національної системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни», хоча в ньому й передбачене «запровадження менеджменту та контролю якості у сфері фізкультурно-спортивної реабілітації»³³ та інших законодавчих і нормативних актів, що стосуються розвитку фізичної культури і спорту.

Кабінетом Міністрів України затверджено низку постанов, у яких визначено норми та нормативи, вживані у сфері фізичної культури і спорту. постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження норм витрат на проведення спортивних заходів державного та міжнародного рівня»³⁴, «Про затвердження Порядку надання та оплати відпусток для підготовки та участі у всеукраїнських і міжнародних спортивних змаганнях»³⁵, «Про затвердження порядку створення штатних спортивних команд резервного спорту»³⁶, «Про затвердження

³⁰ Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 р., № 3808-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>

³¹ Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 5 жовтня 2000 р., № 2017-ІІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>

³² Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» : Указ Президента України від 9 лютого 2016 р., № 42/2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016/print1465286153060829#Text>

³³ Питання розвитку національної системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни : Указ Президента України від 23 серпня 2020 р., № 342/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3422020-34757>

³⁴ Про затвердження норм витрат на проведення спортивних заходів державного та міжнародного рівня : постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2013 р. № 689. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/689-2013-п#Text>

³⁵ Про затвердження Порядку надання та оплати відпусток для підготовки та участі у всеукраїнських і міжнародних спортивних змаганнях : постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2011-п#Text>

³⁶ Про затвердження Порядку створення штатних спортивних команд резервного спорту : постанова Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2010 р. № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115-2010-п#Text>

Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року»³⁷, «Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України»³⁸, «Про затвердження Порядку надання закладу освіти статусу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання»³⁹, «Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу»⁴⁰.

Проблема розроблення стандартів все ж була винесена на порядок денний. Так, у наказі Міністерства молоді та спорту «Про затвердження Плану діяльності Міністерства молоді та спорту України з підготовки проєктів регуляторних актів у сфері господарської діяльності на 2018 рік»⁴¹ передбачалась у подальшому підготовка проєкту регуляторного акта «Про затвердження державного стандарту із забезпечення рухової активності населення».

Крім того, накази Міністерства започатковують у довільній формі низку важливих стандартів діяльності організацій. Так, спільним наказом Міністерства молоді та спорту України і Міністерства охорони здоров'я України затверджено Положення про медичне забезпечення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, закладів фізичної культури і спорту⁴². Це також Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів

³⁷ Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-п#Text>

³⁸ Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України : постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 р. № 1045. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248719427>

³⁹ Про затвердження Порядку надання закладу освіти статусу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання : постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1354-2011-п#Text>

⁴⁰ Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу : постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-п/ed20110515#Text>

⁴¹ 41. Про затвердження Плану діяльності Міністерства молоді та спорту України з підготовки проєктів регуляторних актів у сфері господарської діяльності на 2018 рік : наказ Міністерства молоді та спорту України від 16.03.2018 р. № 1169. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS29696>

⁴² Про затвердження Положення про медичне забезпечення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, закладів фізичної культури і спорту : наказ Міністерства молоді та спорту України і Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2017, № 5232/1746. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0033-18#Text>

(тренерів-викладачів)»⁴³. Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку забезпечення вихованців, спортсменів, учнів (студентів) та тренерів (тренерів-викладачів, вчителів зі спорту) закладів фізичної культури і спорту спортивним одягом, спортивним спеціальним взуттям, спортивним інвентарем індивідуального користування та встановлення строків їх використання»⁴⁴. Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Положення про надання категорій спортивним школам»⁴⁵ тощо.

Окрім того, низка нормативних актів Міністерства молоді та спорту започаткували введення і власне стандартів як таких. Наприклад, Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту»⁴⁶.

Європейські стандарти CEN / TU² серії 16555 у сфері менеджменту інновацій містять 7 частин: 1) систему менеджменту інновацій; 2) менеджмент збирання інформації у стратегічних цілях; 3) мислення, основане на інноваціях; 4) менеджмент інтелектуальної власності; 5) менеджмент співробітництва; 6) менеджмент творчості; 7) оцінку менеджменту інновацій⁴⁷. Виходячи з досвіду розроблення і поширення інших стандартів, можна передбачити, що після публікації стандарту ISO у сфері інновацій він замінить більшість близьких за змістом національних стандартів.

ВИСНОВКИ

1. Розроблення та використання стандартів у вдосконаленні різних аспектів наявних практик оздоровлення є невід’ємним атрибутом сучасного етапу розвитку сфери фізичної культури і спорту в зарубіжних країнах, починаючи з 1980-х рр. Упродовж значного

⁴³ Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів) : наказ Міністерства молоді та спорту України від 13.01.2014, № 45. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0180-14#Text>

⁴⁴ Про затвердження Порядку забезпечення вихованців, спортсменів, учнів (студентів) та тренерів (тренерів-викладачів, вчителів зі спорту) закладів фізичної культури і спорту спортивним одягом, спортивним спеціальним взуттям, спортивним інвентарем індивідуального користування та встановлення строків їх використання : наказ Міністерства молоді та спорту України від 8.04.2015 р., № 994. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0464-15#Text>

⁴⁵ Про затвердження Положення про надання категорій спортивним школам : наказ Міністерства молоді та спорту України від 10.12.2013 р. № 1216. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2201-13#Text>

⁴⁶ Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту : наказ Міністерства молоді та спорту України від 28.03.2013 р. № 1. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0559-13#Text>

⁴⁷ Никаноров П. Стандартизація в області менеджмента інновацій. *Стандарти и качество*. 2016. № 11 (953). С. 75–76.

відрізку часу стандарти підпорядковувались прагненню зробити заняття з фітнесу, бодібілдингу тощо більш комфортними і безпечними. Для цього започатковано стандарт на наявність на спортивних об'єктах дефібриляторів для їх використання у разі зупинки серця людини.

2. Прагнення створювати і використовувати стандарти притаманне також органам державної влади України, які в 2000-х рр. починають приділяти все більше уваги розвитку сфери фізичної культури і спорту. Між тим, ці уведені стандарти були спрямовані лише на те, аби визначити чіткі орієнтири охоплення різних категорій населення заняттями фізичною культурою і спортом. Як засвідчив досвід їх використання, самі по собі ці стандарти, не підкріплені стандартами якості щодо безпосередньої діяльності відповідних організацій із надання ними фізкультурно-спортивних послуг, не були здатні і не сприяли суттєвому покращенню стану розвитку сфери фізичної культури і спорту.

3. Тож, серед стандартів, які створюють і застосовують для регулювання сфери фізичної культури і спорту, особлива увага має бути приділена тим, які мають забезпечувати підвищення якості організаційно-управлінської діяльності. Адже впровадження і дотримання будь-яких стандартів можливе лише за умови високого рівня діяльності суб'єкта управління, який становлять органи державної влади, місцевого самоврядування, а також громадські спортивні організації фізкультурно-спортивної спрямованості.

4. Для створення таких стандартів потрібно виконати відповідні дослідження, метою яких має стати обґрунтування системи стандартів управління фізичною культурою і спортом в умовах окремих громадських фізкультурно-спортивних організацій, регіонів України, а також об'єднаних територіальних громад за схемою «центр – регіони – громади». Їх спільна, взаємопогоджена діяльність і забезпечить інший рівень розвитку сфери.

АНОТАЦІЯ

Органи державної влади України, яка є асоційованим членом Європейського Союзу, зорієнтовані на більш повне дотримання стандартів у різних сферах суспільного життя. Частиною відповідних зусиль є також важлива соціальна сфера фізичної культури і спорту. Так, починаючи з 2000-х рр. більш активно створюється і застосовується низка стандартів і норм, які мають регулювати правовідносини учасників спортивного життя, а саме організацій та фізичних осіб, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі країни. І все ж створення зазначених стандартів не може бути

самоціллю, адже їх упровадження має спрямовуватись відповідною концепцією. Ідеться про стратегічне бачення як напрямів, змісту і темпів їх підготовки та використання у практиці фізичної культури і спорту, так і забезпечення високого рівня організаційно-управлінської діяльності з підвищення якості послуг. Лише комплексний системний підхід до охоплення стандартами всієї суми процесів, які мають урегулюватись в інтересах підвищення якості фізкультурно-спортивних послуг, є результативним і забезпечить підйом рівня розвитку фізичної культури і спорту як важливої сфери суспільного життя. Саме тому до порядку денного потрібно ставити завдання з розроблення (на основі виконаних досліджень) стандартів за схемою «центр – регіони – громади», що підвищить рівень послуг, які надають у сфері фізичної культури і спорту. На особливу увагу заслуговує рівень громад, де ці послуги й мають надавати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большой толковый словарь русского языка ; гл. ред. С.А. Кузнецов. Москва : Норинт, 2000. С. 1259.
2. Большой энциклопедический словарь ; гл. ред. А.М. Прохоров. Москва : Норинт, 2001. С. 1144.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови ; укл., голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ – Ірпінь : Перун, 2001. С. 433.
4. Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів : наказ Міністерства праці та соціальної політики України № 293 від 17.06.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0293203-02#Text>
5. Єдині вимоги (стандарт) до якості обслуговування відвідувачів центрів надання адміністративних послуг. Київ : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. С. 1.
6. Зарубежный опыт в сфере сертификации спортивно-оздоровительных услуг. URL: <http://sportfiction.ru/books/standartizatsiya-i-sertifikatsiya-v-fizicheskoy-kulture-i-sporte/?bookpart=190343>
7. Леднев В.А. Менеджмент в индустрии спорта. Москва : Синергия 2012. 200 с.
8. Лопушняк Г.С. Державні соціальні стандарти, гарантії та нормативи: сутнісно-проблемні аспекти : зб. наук. праць Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Київ, 2014. С. 493.
9. Наставный И. Международно-правовой опыт регулирования отношений в сфере профессионального спорта. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2018, август. С. 91–94. URL: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/4/part_1/20.pdf

10. Никаноров П. Стандартизація в області менеджмента інновацій. *Стандарти і якість*. 2016. № 11 (953). С. 75–76.

11. Орленко Н.А., Панченко В.Ф., Коротя В.В. Державний соціальний стандарт у сфері обслуговування закладами фізичної культури і спорту як підгрунтя надання якісних фізкультурно-спортивних послуг в системі вищої освіти. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2017. № 10. С. 109.

12. Палюх А.Я. Роль і значення Ради Європи в забезпеченні розвитку фізичної культури та спорту. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 121–122.

13. Питання розвитку національної системи фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни та членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни : Указ Президента України від 23 серпня 2020 р., № 342/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3422020-34757>

14. Про внесення Змін до Довідника кваліфікаційних характеристик працівників, Випуск 85 «Спортивна діяльність» : наказ Міністерства молоді та спорту України від 17.01.2019 р. № 238. URL: <https://bud.in.ua/zakon/29-mmsu/186-17-01-2019-n-238-pro-vnesennya-zmin-do-dovidnika-kvalifikatsijnikh-kharakteristik-profesij-pratsivnikiv-vipusk-85-sportivna-diyalnist>

15. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>

16. Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності». Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників : наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 р. № 336. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0336203-04#Text>

17. Про затвердження Державного соціального стандарту у сфері фізичної культури і спорту : наказ Міністерства молоді та спорту України від 28.03.2013 р. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0559-13#Text>

18. Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-p#Text>

19. Про затвердження норм витрат на проведення спортивних заходів державного та міжнародного рівня : постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2013 р. № 689. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/689-2013-p#Text>

20. Про затвердження Плану діяльності Міністерства молоді та спорту України з підготовки проектів регуляторних актів у сфері господарської діяльності на 2018 рік : наказ Міністерства молоді та спорту України від 16.03.2018 р. № 1169. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS29696>

21. Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу : постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-p/ed20110515#Text>

22. Про затвердження Положення про медичне забезпечення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, закладів фізичної культури і спорту : наказ Міністерства молоді та спорту України і Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2017 р. № 5232/1746. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0033-18#Text>

23. Про затвердження Положення про надання категорій спортивним школам : наказ Міністерства молоді та спорту України від 10.12.2013 р. № 1216. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2201-13#Text>

24. Про затвердження Порядку забезпечення вихованців, спортсменів, учнів (студентів) та тренерів (тренерів-викладачів, вчителів зі спорту) закладів фізичної культури і спорту спортивним одягом, спортивним спеціальним взуттям, спортивним інвентарем індивідуального користування та встановлення строків їх використання : наказ Міністерства молоді та спорту України від 8.04.2015 р. № 994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0464-15#Text>

25. Про затвердження Порядку надання закладу освіти статусу закладу спеціалізованої освіти спортивного профілю із специфічними умовами навчання : постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1354-2011-p#Text>

26. Про затвердження Порядку надання та оплати відпусток для підготовки та участі у всеукраїнських і міжнародних спортивних змаганнях : постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2011-p#Text>

27. Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів) : наказ Міністерства молоді та спорту України від 13.01.2014 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0180-14#Text>

28. Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України : постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2015 р. № 1045. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248719427>

29. Про затвердження Порядку створення штатних спортивних команд резервного спорту : постанова Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2010 р. № 1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115-2010-п#Text>

30. Про затвердження Програми запровадження системи управління якістю в органах виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2006 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2006-п#Text>

31. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 р. : постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-п#Text>

32. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» : Указ Президента України від 9 лютого 2016 р. № 42/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016/print1465286153060829#Text>

33. Професійний стандарт «Персональний фітнес-тренер». URL: <https://uastandard.fitness/profesiinyi-standart-personalniy-fitness-trener>

34. Про фізичну культуру і спорт : закон України від 24 грудня 1993 р., № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>

35. Пуховська Л. Розвиток кваліфікацій і професійних стандартів у країнах Європейського Союзу. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. № 4 (22) С. 64.

36. Романенко Л.В. Організаційно-правові засади управління фізичною культурою та спортом в Україні : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 227 с.

37. Соціальні стандарти. Державні соціальні стандарти. URL : <https://www.msp.gov.ua/content/socialni-standarti.html?PrintVersion>

38. Стандарти для спортивних споруджень (на прикладі стадіонів). URL: <http://sportfiction.ru/books/standartizatsiya-i-sertifikatsiya-v-fizicheskoy-kulture-i-sporte/?bookpart=190324>

39. Фетисов В.А., Орлов А.В., Макарова Е.А. Государственное управление в спорте : учеб. пособие. Москва : ГОУ ВПО «РЭА имени Г.В. Плеханова», 2010. 108 с.

40. Философский энциклопедический словарь ; ред.-сост. : Е.Ф. Губский, Г. В. Кораблёва, В. А. Лутченко. Москва : ИНФРА-М, 1999. С. 393.

41. Філософський енциклопедичний словник; голов. редкол. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. С. 306.

42. Хойя Р., Смит А., Николсон М., Стюарт Б., Вестербик Г. Спортивный менеджмент: принципы и применение. Москва : РМОУ, 2013. 352 с.

43. Vass Z, Boronyai Z, Csanyi T. European Framework of Quality Physical Education. European Physical Education Association, 2018. С. 8.

Information about the author:

Dorofieieva T. I.,

Candidate of Sciences in Physical Education and Sports,
Associate Professor at the Department Winter Sports, Cycling and Tourism
Kharkiv State Academy of Physical Culture
99, Klochkivska str., Kharkiv, 61000, Ukraine